DOI: 10.19195/0137-1150.169.5

Data przesłania artykułu: 3.01.2017

Data akceptacji artykułu: 10.11.2018

ANDREY BABANOV

Petersburski Uniwersytet Państwowy, Rosja

Początki dwujęzycznej leksykografii rosyjsko-polskiej i polsko-rosyjskiej. Zarys stanu badań

Temat historii dwujęzycznych słowników polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich pojawił się w związku z próbą systematycznego ujęcia dorobku tej dziedziny Leksykografii. Próba ta wymaga ustalenia granic czasowych uwzględnianych i odnotowywanych dzieł, co z kolei rodzi pytanie, od którego słownika zacząć przegląd, od którego momentu możemy w ogóle mówić o istnieniu słowników polsko-rosyjskich lub rosyjsko-polskich.

W istniejących publikacjach znalazło się sporo interesujących informacji na temat niektórych najdawniejszych dzieł leksykograficznych, ale informacje te nie tworzą na razie spójnej całości i dlatego potrzebna jest przynajmniej próba jej sporządzenia.

Za najpełniejszą bibliografię polskich słowników niewątpliwie należy uznać dzieło Piotra Grzegorzcyka¹. Nie może ono z oczywistych względów zawierać informacji dotyczących słowników wydanych w ostatnich trzech dziesięcioleciach XX oraz XXI wieku, ale najdawniejszy okres polskiej leksykografii przedstawia w sposób wyczerpujący, choć we wstępie jego autor zastrzega, że nie uwzględnia niemających większej wartości historycznej lub naukowej słowników szkolnych, słowników zamieszczanych w podręcznikach do nauki języków obcych oraz wydawanych w bardzo małych formatach „liliputów”². Jeżeli jednak chodzi o czasy dawniejsze, to nawet tego rodzaju opracowania mają znaczenie historyczne i naukowe, więc są w bibliografii uwzględnione. Autor deklaruje ponadto, że stara się „wydobyć słowniki ukryte, zamaskowane w dziełach lub dodawane

¹ P. Grzegorzcyk, *Index lexicorum Poloniae. Bibliografia słowników polskich*, Warszawa 1967.

² *Ibidem*, s. 10.

do niektórych tekstów”, zwraca uwagę na „słowniki pozostające w rękopisach, przygotowane do druku, a nawet zaginione”, rejestruje słowniki obce wydane za granicą, posiadające hasła polskie³.

Przykłady realizacji tych założeń znajdujemy w najważniejszym dla naszego przeglądu rozdziale poświęconym słownikom przekładowym pod hasłem „język rosyjski”. Znajdujemy tu między innymi pozycję 1136, zawierającą notkę o słowniku Kazimierza Werbusza, o którego istnieniu wiadomo tylko dlatego, że cytuje go w swojej *Historii literatury polskiej* Feliks Bentkowski. Rok ukazania się dzieła Bentkowskiego jest też jedynym odnośnikiem pozwalającym określić czas sporządzenia słownika Werbusza⁴. W pozycji 1138 zamieszczono notkę o słowniku polsko-rosyjskim i rosyjsko-polskim Bazylego Anastasiewicza, którego druk był zapowiadany na rok 1822, ale nigdy nie został zrealizowany⁵. Ciekawym przykładem jest także zarejestrowany w pozycji 1141 *Словарь российско-польских речений находящихся в краткой истории государства российского* Pawła Strojewa⁶, będący nie tylko słownikiem „dodanym do innego tekstu”, lecz również dowodem uwzględniania tego rodzaju słowników w dziełach ukazujących się poza Polską.

Na tle tego rodzaju informacji, świadczących o dogłębnym badaniu leksykografii XIX wieku (i być może nieco starszej, z końca wieku XVIII), dziwi brak wzmianek o rękopisach dużo wcześniejszych, pochodzących z XVII i z początku XVIII wieku. Najdawniejszym słownikiem polsko-rosyjskim w bibliografii Grzegorzcyka jest dzieło Cyriaka Kondratowicza (pozycja 1134), wydane w Sankt Petersburgu w 1775 roku⁷. Czyżby okres wcześniejszy, który słusznie uważany jest za czas najintensywniejszych kontaktów polsko-rosyjskich, nie pozostawił po sobie żadnych śladów leksykograficznych? Wydaje się to niemożliwe i rzeczywiście w literaturze poświęconej historii języka rosyjskiego znajdujemy wzmianki o słownikach, a nawet ich opisy. Wszystkie mają postać rękopiśmienną, w każdym z nich jednym z języków, których słowa i zwroty są zestawiane, jest polski, natomiast język, z którego lub na który te słowa i zwroty są tłumaczone, nigdy nie jest określany jako „rosyjski” czy też „ruski”, tylko zawsze jako „sławieński”. Nie powinno to być powodem zdziwienia, gdyż język cerkiewnosłowiański, w taki sposób oznaczany, pozostawał w Rosji językiem pisanym przez cały XVII wiek, a później traktowany był jako jedna z odmian stylowych (najbardziej uroczysta) rosyjskiego języka literackiego. Dowodem trwania takiej sytuacji językowej w Rosji jest sporządzenie wspólnego słownika dla języka cerkiewnosłowiańskiego i rosyjskiego jeszcze w pierwszej połowie XIX wieku⁸.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, s. 109.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Словарь церковно-славянского и русского языка, составленный Вторым отделением императорской Академии наук*, Санкт-Петербург 1847.

Prawdopodobnie najstarszym ze słowników, o których udało się znaleźć informacje w literaturze, jest zeszytek przechowywany w dziale rękopisów Muzeum Historycznego w Moskwie, opisany w opublikowanym w 1961 roku i często cytowanym artykule Wiesława Witkowskiego⁹. Badacz zaznacza, że zeszytek, zatytułowany *Реченія поалфавитъ от іазыка полска*, zawiera dwadzieścia dwie kartki o wymiarach 14 x 9,5 cm, które są zapisane obustronnie pismem ciągłym, czyli bez podziału na kolumny wyrazów hasłowych i objaśniających, przy czym wyrazy zarówno hasłowe, jak i objaśniające pisane są cyrylicą. Zdaniem Witkowskiego, „dokładniejsze zapoznanie się z treścią »Reczeń« wykazuje bliski ich związek z tak zwanymi »Synonimami Sławienorosskimi« [...], a co za tym idzie i z »Leksykonem Sławienorosskim« Beryndy, którego są one odwroconą i skróconą przeróbką»¹⁰.

Charakterystyka tego słownika jako odwroconej przeróbki *Leksykonu* Beryndy sugeruje obecność w tym ostatnim polskiej części i nasuwa pytanie, czy dzieło Beryndy nie mogłoby być uznane za najdawniejszą próbę leksykografii rusko-polskiej (wschodniosłowiańsko-polskiej). Odpowiedź na to pytanie musi być negatywna. Owszem, wśród synonimów, którymi Berynda tłumaczy wyrazy hasłowe, często występują wyrazy polskie (na przykład *szpetność* /*unetnostʹ*/, *nieochędozstwo* /*неохендоцство*/, *sprośność* /*спрошность*/ pod hasłem *безобразіє*¹¹, *niebezpieczeństwo* /*небезпеченство*/ i *nędza* /*нендза*/ obok *оупадокъ*, *нещастье*, *напасть*/ pod hasłem *бѣда*¹² itp.). Wyrazy te nie występują jednak pod każdym hasłem, a ponieważ zapisane są cyrylicą, nie zawsze możemy z całą pewnością stwierdzić, że mamy do czynienia z wyrazem polskim, a nie z zapożyczeniem z języka polskiego, już zadowolonym w większym lub mniejszym stopniu w którejś z gwar wschodniosłowiańskich. Taka nieostrość granic języków jest chyba cechą świadomości językowej Beryndy, wynikającą być może z jego przekonań, ale na pewno także z realnego stanu rzeczy, kiedy podobieństwo języków słowiańskich, nawet tych należących do różnych grup (wschodniosłowiańskiej i zachodniosłowiańskiej), było znacznie większe niż obecnie, wobec czego ponawiane od czasu do czasu próby wypracowania wspólnego języka literackiego dla wszystkich narodów słowiańskich nie wyglądały na tak beznadziejną utopię, jak okazało się to w rzeczywistości. Takie podejście do tożsamości językowej, jakie ujawnia Berynda, uniemożliwia ujęcie słownictwa w postać słownika dwujęzycznego, w którym występowałyby dwa języki słowiańskie. Innym przypadkiem są *Реченія...*, w których odejście od postawy jednoczenia wszystkich języków słowiańskich zostało zasygnalizowane już w tytule

⁹ W. Witkowski, *Dwa rękopiśmienne słowniki polsko-cerkiewno-ruskie z XVII w.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze” 4, 1961, s. 217–225.

¹⁰ *Ibidem*, s. 223.

¹¹ П. Берында, *Лексіконъ славеноросскій и именъ тълкованіє*, Киев 1627, s. 6. Przedruk fototypowy: Київ 1961, <http://litopys.org.ua/berlex/be.htm> [dostęp: 6.02.2018].

¹² *Ibidem*, s. 13.

(*Реченія [...] от іазыка полска*). Związek z leksykonem Beryndy i zastosowanie cyrylicy należy uznać w tym przypadku wyłącznie za chwyt techniczny.

W ten sposób dochodzimy do dość precyzyjnego ustalenia początków dwujęzycznej leksykografii polsko-wschodniosłowiańskiej i wschodniosłowiańsko-polskiej (w tym polsko-rosyjskiej i rosyjsko-polskiej): to pierwsza połowa XVII wieku. *Leksykon* Beryndy (wydany w 1627 roku) — jeszcze nie jest słownikiem dwujęzycznym, jego przeróbka (*Реченія...*) — tak. Wprawdzie rękopis ze zbiorów Muzeum Historycznego nie jest datowany, więc może okazać się późniejszy niż się wydaje, ale na pewno nie jest starszy od słownika Beryndy, a istnienie dwujęzycznej wschodniosłowiańsko-polskiej leksykografii w połowie XVII wieku poświadcza inny jeszcze rękopis, tym razem już datowany.

Słownik ten opisany przez Michaiła Spieranskiego (1863–1938) w jednym z ostatnich jego artykułów¹³ istnieje w dwu spisach, które uczony określa jako „tożsame” („тождественные”)¹⁴, chociaż nieco niżej, opisując rękopisy, zauważa, że w jednym z rękopisów polskiego tekstu w ogóle nie ma¹⁵. Brak polskiego tekstu w jednym ze spisów dla Spieranskiego nie jest istotny, bo analizuje on ten słownik jako jedno ze źródeł *Trzyjęzycznego leksykonu* Fiodora Polikarpowa, w którym język polski nie występuje. Dla celów naszego przeglądu ta różnica jest na tyle istotna, że dyskwalifikuje jeden z rękopisów. Nie powoduje to jednak żadnych zmian, jeżeli chodzi o historię leksykografii wschodniosłowiańsko-polskiej, gdyż materiał polski zawiera starszy z rękopisów, datowany rokiem 1650. Datę tę napisaną na pierwszej stronie rękopisu potwierdza również analiza charakteru pisma oraz znak wodny papieru¹⁶. Każda strona rękopisu jest podzielona na trzy kolumny. W pierwszej od lewej podaje się wyraz ruski (cerkiewnosłowiański; w artykule autor przytacza dowody wpływu gwar białoruskich na formy słów w lewym słupku, stąd określenie słownika w tytule artykułu jako „białorusko-łacińsko-polskiego”; autookreślenia języka przedstawianego w lewym słupku w rękopisie nie ma). W tej samej kolumnie pojawia się czasem krótkie wyjaśnienie, również po rusku. W następnym słupku (środkowym) podawane jest tłumaczenie łacińskie, często uwzględniające wieloznaczność ruskiego słowa. Wreszcie w słupku ostatnim pojawia się polski odpowiednik — niestety, niekonsekwentnie, z niewielkimi przerwami — od litery A do litery E, w dalszych partiach rękopisu — sporadycznie. Pod względem ogólnej liczby haseł ten rękopiśmienny słownik ustępuje nieco drukowanemu słownikowi Polikarpowa (1704) i znacznie przewyższa słownik

¹³ М. Н. Сперанский, *Один из источников „Триязычного лексикона” Федора Поликарпова — рукописный белорусско-латинско-польский словарь XVII в.*, [w:] *idem, Из истории русско-славянских литературных связей*, Москва 1960, s. 198–210; Badania nad tym słownikiem prowadził także Stanisław Kochman. Zob. S. Kochman, *Przyczynek do dziejów leksykografii rosyjskiej (Słownik XVII w. — Siemionnikowa)*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Filologia Rosyjska” 2, 1963, s. 121–146.

¹⁴ *Ibidem*, s. 198.

¹⁵ *Ibidem*, s. 199.

¹⁶ *Ibidem*, s. 198.

Beryndy (1627). Jeżeli chodzi jednak o część polską, porównanie to raczej nie ma sensu, ponieważ w słowniku Beryndy część polska nie jest wydzielona, natomiast w słowniku Polikarpowa nie ma jej z założenia. Wobec tego opisywany przez Spieranskiego słownik możemy uważać za znaczącą (być może nawet pierwszą), aczkolwiek niedokończoną próbę sporządzenia słownika rusko-polskiego.

Wreszcie najbardziej znany, najczęściej opisywany słownik, w odróżnieniu od wspomnianego trzyjęzycznego znów polsko-ruski i tym razem już ukończony, pochodzi z roku 1670. Czasem nazywany jest *Słownikiem Sylwestra Miedwiediewa*, ale nie jest to nazwisko jego autora, tylko właściciela jednego ze spisów, który zresztą nie był ani pierwszym, ani ostatnim posiadaczem tego egzemplarza, ale był dość znaczącą (a do tego wspomnianą na jednej z kart słownika) postacią w życiu kulturalnym i politycznym Rosji końca XVII wieku. Mniej kontrowersji budzi robocza nazwa będąca skrótem pełnego tytułu: *Лексикон полонославенский* (pełna nazwa zastosowana w rękopisie pochodzącym z Moskiewskiej drukarni synodalnej — *Ле҃ксиконъ Языковъ, полскаго и славенскаго скорога ради изобрѣтенія и уразумѣнія бывающихъ в недовѣдомыхъ вещехъ и неискусства Языковъ*).

Słownik ten opisują, wspominają lub badają Walerij Pogoriełow¹⁷, Alek-siej Sobolewski¹⁸, Wiktor Winogradow¹⁹. Kilka artykułów poświęconych temu słownikowi pojawia się w drugiej połowie XX wieku²⁰. Znany jest on w dwu spisach, z których jeden uważano za skróconą i nieco zmienioną kopię drugiego, ale w najnowszych badaniach udowodniono, że spisy te są niezależne od siebie i raczej pochodzą od „wspólnego przodka” — jakiegoś trzeciego rękopisu, który najprawdopodobniej się nie zachował²¹. Siergiej Nikołajew, powołując się na badania Władimira Pierietza²² i Aleksandra Mylnikowa²³, bez wahania uznaje

¹⁷ Библиотека Московской синодальной типографии, ч. 1, *Рукописи*, вып. 2, *Сборники и лексиконы*, описал В. А. Погорелов, Москва 1899, s. 100–106.

¹⁸ А. И. Соболевский, *Переводная литература Московской Руси XIV–XVII веков*, Санкт-Петербург 1903, s. 121.

¹⁹ В. В. Виноградов, *Очерки по истории русского языка XVII–XIX вв.*, Москва 1934, s. 32.

²⁰ W. Witkowski, *Dwa rękopiśmienne słowniki...*; М. Дидиакин, З. Н. Стрекалова, *Из истории русской лексикографии („Лексикон полонославенский” 1670 г.)*, [w:] *Славянское источниковедение. Сборник статей и материалов*, отв. ред. С. А. Никитин, Москва 1965, s. 124–131; Л. Н. Смольникова, „Лексикон полоно-словенский 1670 г.” как источник по русской исторической лексикологии, [w:] *Питання східнослов'янської лексикографії XI–XVII ст.: Матеріали симпозіуму*, ред. В. О. Горпинич *et al.*, Київ 1979, s. 47–50; Р. В. Бахтурина, *Два польско-русских рукописных словаря XVII в.*, [w:] *История русского языка и лингвистическое источниковедение*, ред. В. В. Иванов, А. И. Сумкина, Москва 1987, s. 29–37.

²¹ Р. В. Бахтурина, *Два польско-русских...*, s. 35.

²² В. Н. Перетц, *Новые труды по источниковедению древнерусской литературы и па-леографии*, 3-я серия, Петроград 1915, s. 36.

²³ А. С. Мыльников, *Международные культурные связи России конца XVII–начала XIX в. как фактор книгораспространения*, [w:] 3-я Всесоюзная научная конференция „Кни-га в России до середины XIX в.” Тезисы докладов, Ленинград 1985, s. 6.

za autora pierwotnej wersji tego słownika Symeona Połockiego²⁴. Być może istniały także inne spisy tego słownika. Nikołajew przypuszcza, że mógł to być jeden z rękopisów w bibliotece profesora Teodora Bausego, rektora Uniwersytetu Moskiewskiego i kolekcjonera antyków. Biblioteka spłonęła w słynnym pożarze Moskwy w roku 1812, ale o rękopisach, które były w niej zgromadzone, wiemy dość dużo dzięki niejednokrotnie sporządzanym katalogom kolekcji²⁵.

Z przywoływanego już tu artykułu Siergieja Nikołajewa dowiadujemy się o kolejnym rękopiśmiennym trzyjęzycznym słowniku (łacińsko-[cerkiewno] słowiańsko-polskim), który znajduje się w Petersburgu w Bibliotece Rosyjskiej Akademii Nauk. Rękopis pochodzący z przełomu XVII i XVIII wieku składa się z 778 kart, nie posiada ani karty tytułowej, ani żadnych komentarzy, tylko tekst słownika zapisany w trzech kolumnach, każda w innym języku. Domniemanym autorem tego rękopisu jest Iwan Filipowicz, skryba wybitnego działacza religijnego tamtych czasów, kanonizowanego w połowie XVIII wieku metropolity rostowskiego Dymitra²⁶.

Przegląd informacji o zachowanych i zaginionych rękopisach słowników zawierających zestawienia wyrazów polskich i rusko-słowiańskich mógłby być kontynuowany, ponieważ czas od sporządzenia ostatniego z wymienionych rękopiśmiennych słowników do roku ukazania się pierwszego słownika drukowanego obejmuje jeszcze trzy czwarte wieku — mniej więcej tyle, ile dzieli ten czas od roku ukazania się *Leksykonu* Beryndy, który, jak stwierdziliśmy, należał jeszcze do okresu poprzedzającego powstanie dwujęzycznej leksykografii polsko-ruskiej i rusko-polskiej. Okres ten na pewno zostanie kiedyś dokładnie zbadany pod kątem poszukiwania, odkrywania i opisywania dzieł leksykograficznych. Na razie jednak konkretów dotyczących pierwszej połowy XVIII wieku brakuje, natomiast analiza materiałów dotyczących drugiej połowy wieku XVII pozwala sformułować pewne konkluzje i refleksje.

Głównym wnioskiem jest ustalenie wcześniejszych początków dwujęzycznej polsko-rosyjskiej i rosyjsko-polskiej leksykografii, niż można by przypuszczać, sugerując się materiałami zawartymi w *Bibliografii słowników polskich* Piotra Grzegorzcyka. Najdawniejsze rękopiśmienne słowniki nie są najnowszymi odkryciami archeografów, w czasie opracowywania *Bibliografii* były one w większości już opisane, w związku z czym powstaje pytanie, dlaczego nie zostały w niej uwzględnione. Pomijając najprostsze, lecz zarazem najmniej prawdopodobne wyjaśnienie, że bibliograf mógł o nich po prostu nie wiedzieć, nasuwają się jeszcze dwa, bardziej merytoryczne.

Po pierwsze, bibliograf mógł skorzystać ze swego prawa do selekcji, by uniknąć trudności z zaszeregowaniem słowników siedemnastowiecznych do przyjętej w bibliografii klasyfikacji. W rozdziale słowników przekładowych nie ma ru-

²⁴ С. И. Николаев, *Словарь Григория Кнапского в России: (Библиографические разыскания)*, [w:] *XVIII век*, t. 20, red. Н. Д. Кочеткова, Санкт-Петербург 1996, s. 161.

²⁵ *Ibidem*, s. 162.

²⁶ *Ibidem*, s. 162–163.

bryki, która by w pełni odpowiadała językowi Słowian wschodnich, funkcjonującemu w tych dziełach leksykograficznych. Nie jest to język rosyjski, chociaż niewątpliwie jest on jednym z prekursorów współczesnego rosyjskiego języka literackiego. Nie jest to także język staro(cerkiewno)słowiański, bo w słownikach występuje sporo wyrazów i form charakterystycznych dla lokalnych odmian słowiańszczyzny wschodniej (zwłaszcza dla ukraińskiej i białoruskiej, które cechuje między innymi znaczna ilość polonizmów). Nie można tych dzieł zaszeregować także do rubryk „białoruski” i „ukraiński”, chociaż niektóre z rękopisów stanowią ważne źródła do badań historii tych języków. Być może z myślą o takich słownikach należałoby stworzyć osobną rubrykę, zatytułowaną (nieco umownie) „staroruski”, ale przydatność takiego rozwiązania może być sprawdzona dopiero, gdy dojdzie do próby sporządzenia nowej bibliografii dzieł leksykograficznych, uzupełniających istniejący tom przede wszystkim w zakresie pozycji najnowszych, lecz również, jak okazuje się, pozycji najdawniejszych.

Po drugie, przyczyną pominięcia wspomnianych dzieł leksykograficznych z XVII i XVIII wieku mogła być ich rękopiśmienna postać, a zwłaszcza występowanie różnych wersji dzieła, wywodzących się od tego samego pierwowzoru. Funkcjonowanie kilku różniących się spisów poważnie komplikuje postępowanie bibliograficzne, stwarzając sytuację, w której opisu potrzebuje jakby nie pozycja wydawnicza, lecz każdy jej egzemplarz. W takich okolicznościach bibliograf ma prawo ograniczyć się do dzieł wydanych drukiem, ewentualnie uwzględnić rękopisy służące przygotowaniu dzieł do druku, a pominąć rękopisy funkcjonujące w obiegu czytelnictwa. Oczywiście jest to postawa wielce kontrowersyjna z punktu widzenia historyka języka. Wyjście z niej umożliwiłoby być może wydanie dawnych dzieł leksykograficznych jako zabytków języka (w postaci drukowanej lub elektronicznej).

Bibliografia

- Bahturina R. V., *Dva pol'sko-russkikh rukopisnykh Slovarâ XVII v.*, [w:] *Istoriâ russkogo âzyka i lingvističeskoe istočnikovedenie*, red. V. V. Ivanov, A. I. Sumkina, Moskva 1987.
- Berynda P., *Leksykon" slavenorosskij i imen" tl"kovanië*, Kiev 1627. Przedruk fototypowy: Kiïv 1961, <http://litopys.org.ua/berlex/be.htm>.
- Biblioteka Moskovskoj sinodal'noj tipografii*, cz. 1, *Rukopisi*, vyp. 2, *Sborniki i leksikony*, opisał V. A. Pogorelov, Moskva 1899.
- Didiakin M., Strekalova Z. N., *Iz istorii russkoj leksikografii („Leksikon polonoslavenskij” 1670 g.)*, [w:] *Slavânskoe istočnikovedenie. Sbornik statej i materialov*, red. S. A. Nikitin, Moskva 1965.
- Grzegorzczak P., *Index lexicorum Poloniae. Bibliografia słowników polskich*, Warszawa 1967.
- Kochman S., *Przyczynek do dziejów leksykografii rosyjskiej (Słownik XVII w. — Siemionnikowa)*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Filologia rosyjska” 2, 1963.
- Myl'nikov A. S., *Meždunarodnye kul'turnye svâzi Rossii konca XVII—načala XIX v. kak faktor knigorasprostraneniâ*, [w:] *3-â Vsesoiūznaâ naučnaâ konferenciâ „Kniga v Rossii do seređiny XIX v.”. Tezisy dokladov*, Leningrad 1985.
- Nikolaev S. I., *Slovar' Grigorîâ Knapskogo v Rossii: (Bibliografičeskie razyskaniâ)*, [w:] *XVIII vek*, t. 20, red. N. D. Kočetkova, Sankt-Peterburg 1996.

- Peretc V. N., *Novye trudy po istočnikovedeniū drevnerusskoj literatury i paleografii*, 3-â seriâ, Petrograd 1915.
- Slovar' cerkovno-slavânskogo i russkogo âzyka, sostavlennoj Vtorym otdeleniem imperatorskoj Akademii nauk*, Sankt-Peterburg 1847.
- Smol'nikova L. N., „*Leksikon polono-slovenskij 1670 g.*” kak istočnik po russkoj istoričeskoj leksykologii, [w:] *Pitannâ shidnoslov'âns'koï leksikografii XI–XVII st.: Materiali simpoziumu*, red. V. O. Gorpinič et al., Kiïv 1979.
- Sobolevskij A. I., *Perevodnaâ literatura Moskovskoj Rusi XIV–XVII vekov. Bibliografičeskie materialy*, [w:] *Sbornik ORÂS*, t. 74, Sankt-Peterburg 1903.
- Speranskij M. N., *Odin iz istočnikov „Triâzyčnogo leksikona” Fedora Polikarpova — rukopisnyj belorusko-latinsko-pol'skij slovar' XVII v.*, [w:] *idem, Iz istorii russko-slavânskikh literaturnyh svâzej*, Moskva 1960.
- Vinogradov V. V., *Očerki po istorii russkogo âzyka XVII–XIX vv.*, Moskva 1934.
- Witkowski W., *Dwa rękopiśmienne słowniki polsko-cerkiewno-ruskie z XVII w.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze” 4, 1961.

The beginnings of a bilingual Russian-Polish and Polish-Russian lexicography: A literature review

Summary

The article presents an attempt to consolidate data of Russian-Polish and Polish-Russian lexicography of the period from the 17th century to the first quarter of the 19th century, provided in the bibliography of Polish dictionaries compiled by P. Grzegorzcyk and the works of archeographers and historians of written languages.

The author supposes that the absence of earliest Polish-East Slavic and East Slavic-Polish dictionaries in the most complete bibliography of Polish dictionaries may be explained as a consequence of the ambiguous ethnic character of written languages of the East Slavic peoples compared to recent differentiation of East Slavic languages, as well as a result of the manuscript character of those dictionaries.

Keywords: bilingual lexicography, history of written language, Polish, Russian

Начало русско-польской и польско-русской двуязычной лексикографии. Краткий обзор научной литературы

Резюме

В статье предпринимается попытка свести воедино сведения о русско-польской и польско-русской лексикографии XVII–первой четверти XIX вв., представленный в библиографии польских словарей П. Гжегорчика и в работах археографов и историков литературных языков.

Высказывается предположение, что отсутствие в наиболее полной библиографии польских словарей сведений о самых давних польско-восточнославянских восточнославянско-польских словарях, известных исследователям истории языка, может быть следствием нечеткости этнической характеристики литературного языка восточных славян в XVII веке по сравнению с современной дифференциацией восточнославянских языков, а также рукописной формы функционировавших в XVII веке и в первой половине XVIII века польско-восточнославянских и восточнославянско-польских словарей.

Ключевые слова: двуязычная лексикография, история литературного языка, польский язык, русский язык